

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנתם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ראה

(חלק יט שיחה ד)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

מחזור הראשון של לימוד הלכותי שיחות
שבוע פרשת ראה, יט-כ"ה מנחם-אב, ה'תשפ"ג (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ראה ז

הרי אין הטעם דמצות הענקה „מצד המוסר“ („ומי יודע מאיזה טעם“) – שהרי אם „מצד המוסר“, אין טעם לחלק בין ב' סוגי העבדים – וממילא אין ללמוד מזה בנוגע לשכיר בזמן הזה.

אלא שבענין זה נשאר במנחת חינוך בקושיא, שהרי הרמב"ם פסק⁸ שהענקה נוהגת רק במי שמכרוהו בית דין, ואילו לפי החינוך נמצא שחיוב הענקה הוא גם במוכר עצמו, ואינו שכיח „שהרב המחבר (החינוך) יהי' נוטה מדעת הרמב"ם, אם לא שפירש להדיא“.

ב. וי"ל לתרץ ולבאר:

הלימוד שהענקה נוהגת רק במי שמכרוהו בית דין ולא במוכר עצמו – יש לפרשו בב' אופנים:

א) החידוש דמצות הענקה הוא, שיש חיוב להעניק לעבד שמכרוהו בית דין (הענג תעניק לו) – וכיון שאין לך בו אלא חידושו⁹ הרי בדרך ממילא אין הענקה במוכר עצמו;

ולפי אופן זה אין ללמוד ממי שמכרוהו בית דין לענין שכיר בזמן הזה.

ב) החידוש הוא (לא בחיוב לתת הענקה למי שמכרוהו בית דין, אלא)

שם טו, א) שכי' גם למסקנת הגמרא, ושכן ס"ל להרמב"ם, עיי"ש. וראה לקמן הערה 10, 20.

8) הל' עבדים פ"ג הי"ב.

9) ראה אנציקלופדיא תלמודית ע' חדוש, וש"נ.

א. בנוגע למצות הענקה – שצריך האדון לתת לעבד היוצא לחפשי מעמו¹ – איתא בספר החינוך², דאע"ג שחיוב מצות הענקה הוא רק „בזמן שהיובל נוהג“ (כי בזמן שאין היובל נוהג אין דין עבד עברי נוהג), מכל מקום יש ללמוד מכאן גם לזמן הזה, אשר „ישמע חכם ויוסף לקח שאם שכר מבני ישראל ועבדו זמן מרובה או אפילו מועט שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו הש"י“.

וכתב על זה במנחת חינוך, שדבר זה שיש ללמוד ממצות הענקה בנוגע לשכיר בזמן הזה, שצריך המשכיר מצד „מוסרו הטוב“ להעניק לו בצאתו מעמו – אינו אלא למאן דאמר³ שחיוב הענקה הוא בין בעבד שמכרוהו בית דין ובין בעבד המוכר עצמו;

אבל למאן דאמר⁴ שמצות הענקה נאמרה רק בעבד שמכרוהו בית דין [וכדילפינן בגמרא⁵ מן הפסוק „העניק תעניק לו“ – „לו ולא למוכר עצמו“].

1) פרשתנו טו, יג"ד.

2) מצוה תפב בסופה.

3) דער ר"א – קדושין יד, ב. תוד"ה ואידך

(הב) שם טו, א.

4) ת"ק קידושין שם. וכ"ה דעת רוב הפוסקים

– נסמנו באנציקלופדיא תלמודית ע' הענקה (ע' תרעח).

וא"כ דברי החינוך – לפי פ"י המנ"ח

(אבל ראה לקמן בפנים סוס"ג) – אינם להלכה.

5) שם טו, א.

6) פרשתנו שם, יד.

7) או מפני שלא יליף הגז"ש שכיר שכיר –

שם יד, ב. ובש"ך חו"מ (ספ"ו סק"ג. מריטב"א

154

„לו ולא למוכר עצמו“, היינו, בזה שהמוכר עצמו אין לו הענקה.¹⁰

ולפי אופן זה נמצא, שאפילו למאן דאמר שהמוכר עצמו אין לו הענקה, מכל מקום אפשר ללמוד מדין הענקה במי שמכרוהו בית דין לשאר מקומות¹¹ (שגם בהם יהא חיוב מסוים של הענקה), ובלבד שאינם בגדר דמוכר עצמו, שנתמטט להדיא מהענקה;

וממילא, מאחר שהחינוך מיירי כאן [לא במי שמוכר עצמו לעבד – מוכר עצמו (שאינו שייך בזמן הזה), אלא] בשכיר – מי שהשכיר עצמו כפועל, אפשר ללמוד מדין מכרוהו בית דין לענינו, שמצד המוסר יש לתת לו הענקה, „בצאתו מעמו“.

ג. וי"ל שב' האופנים בלימוד הנ"ל תלויים בשני אופני הסברה שי"ל בענין הענקה.¹²

(א) זהו בגדר שכר פעולה, כדמשמע מדברי הגמרא¹³ „שכיר קריי' רחמנא מה שכיר פעולתו ליורשיו אף האי

(10) ואולי זה תלוי באם הלימוד הוא מ"לו ולא למוכר עצמו“, שאז החידוש הוא בזה שמוכר עצמו נתמטט מהענקה („ולא למוכר עצמו“); או מפני שלא יליך הגז"ש שכיר שכיר (כנ"ל הערה 7), שאז החידוש הוא בזה שמעניקים למכרוהו ב"ד (ורא"פ ללמוד מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד בנה מציינו. וראה רש"י קידושין יד, סע"ב ד"ה לא). וראה לקמן הערה 20.

(11) ובפרט לפמ"ש המהרש"ל (יש"ש קידושין שם סכ"ב) דזה שמוכר עצמו אין מעניקים לו הוא מפני שעבר על כי לי בני עבדים ולא עבדים לעבדים.

(12) ראה משנה למלך הל' עבדים שם הי"ב (ד"ה עוד נראה). שם הי"ד (סד"ה והרי' והט"ו).

(13) קדושין טו, א. וראה ספרי פרשתנו שם, יד. מלבי"ם שם.

פעולתו ליורשיו“ – ולפי אופן זה מסתבר שחידוש וגזירת הכתוב הוא זה שהעבד שמכרוהו ביי"ד יש לו הענקה – כי נתינת הענקה בתורת שכר פעולה (בנוסף למה ששילם כל שכרו על כל עבודתו) חידוש הוא.

(ב) זהו בגדר צדקה¹⁴, שהאדון נותן בתור הערכה לעבודת העבד – ולפי אופן זה הסברא מחייבת, שחידוש וגזירת הכתוב הוא זה שהמוכר עצמו אין לו הענקה; כי זה שמי שמכרוהו בית דין יש לו הענקה הוא מילתא בטעמא, כנ"ל.

ושיטת הרמב"ם בזה – יש ללמדה מזה שבספר המצוות¹⁵ קבע הרמב"ם מקומה של מצות הענקה (לא בין המצוות דעבד ואמה¹⁶, אלא) מיד אחר מצות צדקה¹⁷; ומדסמכה לה למצוות צדקה¹⁸ משמע שלדעת הרמב"ם הענקה היא בגדר צדקה¹⁹.

ועפ"ז אין הכרח לומר שהחינוך „נוטה מדעת הרמב"ם“, כי אפילו לשיטת הרמב"ם שהתורה מיעטה מוכר עצמו מהענקה, יש ללמוד ממי

(14) ש"ך חו"מ שם (בת"י הג'). וראה אנציקלופדיא תלמודית ע' הענקה (ס"ע תרדע), וש"ן. וראה „שרשי המצוה“ בחינוך שם.

(15) מ"ע קצו. מל"ת רלג.

(16) מ"ע רלב. מל"ת רנז ואילך.

(17) מ"ע קצה. מל"ת רלב. – וקודם המצוה (קצו. ל"ת רלד), „להלוות לעני“, שהיא „יותר מחוייבת מכל מצות צדקה“ (שם מ"ע קצו).

(18) וי"ל שהסדר ברמב"ם הוא כהסדר בקרא, דסמיך מצות הענקה למצות צדקה (פרשתנו שם, ז"ח), ומזה גופא נלמד דהענקה היא גדר של צדקה. וראה של"ה חלק תושב"כ פרשתנו שעד, ב.

(19) ובפרט שבש"ך שם מתרץ עפ"ז דעת הרמב"ם.

ובענין זה אין כל חילוק מהו משך הזמן שהלה עבד אצלו – ובלשון החינוך: „זמן מרובה או אפילו מועט“; וכן אין נפקא-מינה (כנ"ל) אם הי' שבע רצון ממנו או לא – בין אם „נתברך בית בגללו“ ובין אם „לא נתברך הבית בגללו“ יש לתת לו הענקה²² לפי ערך משך הזמן שעבד²³.

ועאכו"כ כאשר „נתברך הבית בגללו“, שבכהאי גוונא²⁴ הדין הוא²²: „לפי הברכה תן לו“, ויש להוסיף בהענקה²⁵ „מאשר²⁶ ברכו הש"י“.

ה. ככל עניני התורה, ענין ההענקה ישנו גם בעבודה רוחנית:

156

אאמו"ר מבאר בהערותיו²⁷ למס' קידושין, שעבד עברי אין לו אלא מוחין דקטנות, ולפיכך, כאשר יוצא לחפשי מעבדותו, יש לתת לו „הענקה“ – מוחין דגדלות [ולכן מפרט הכתוב בהענקה את ג' המינים „מצאנך ומגרנך ומיקבך“ – שהם „לנגד המוחין“²⁸].

והנה הענין „דאדון“ ו„עבד“ ברוחניות פירושו (גם) רב ותלמיד; כמו שמצינו שאמר ר' יוחנן²⁹, שמי שיוכל

שמכרוהו ב"ד²⁰ שמצד המוסר גם לשכיר בזמן הזה יש לתת הענקה – (צדקה) „בצאתו מעמו“.

ד. כיון שההוראה הנ"ל דספר החינוך עולה לפי כל השיטות, גם להסוברים שבמוכר עצמו אין הענקה, הרי שכדאי לעורר ולפרסם, שיש לשים לב להוראה זו:

השוכר אדם לעבוד אצלו והסתיימה תקופת עבודתו, ועאכו"כ אם פטרנו מן העבודה לפני סיום התקופה

(כשהשכיר עוזב מרצונו לפני הזמן, אין מצוה של הענקה, בהתאם לדין (לגבי עבד), „בורח ויוצא בגרעון כסף אין מעניקים לו“²¹; אבל אם המשכיר משלחו –)

אם משום שיש לו עתה די פועלים בלעדי, או אפילו אם הטעם הוא לפי שאינו שבע רצון מעבודתו – יש לתת לו „הענקה“.

ומאחר שההענקה יש לה גדר של צדקה, מובן שאי אפשר לצאת ידי חובה זו בתשלום מה שחייב לתת לו בלאו הכי. השכר שמגיע לו עבור עבודתו – פשוט שיש לשלם לו במלואו, ואפילו „ההוספות“ שהבטיח בעה"ב מראש לתת לפועל – אף הן אינן נחשבות בכלל ההענקה, משום „ההוספות“ אלו אינן ענין של צדקה.

20) וי"ל שהמנ"ח ס"ל כתי' הב' בש"ך שם, שהרמב"ם ס"ל דמוכר עצמו אין לו הענקה מפני שלא ילפינן גז"ש שכיר שכיר (או – כמ"ש במשנה למלך שם הי"ב), וא"כ החידוש הוא בזה שמעניקים למכרוהו ב"ד (כנ"ל הערה 10) ואא"פ ללמוד מזה בנוגע לשכיר בזמן הזה.

21) קידושין טז, סע"ב. רמב"ם הל' עבדים שם הי"ד-טו.

22) דעת ת"ק קידושין יז, ריש ע"ב. רמב"ם שם הי"ד.

23) להעיר משיטה לא נודע למי (קידושין יז, א) דלדעת ר"מ שיוצא בגרעון כסף יש לו הענקה – נותן לו לפי חשבון השנים שעבד.

24) נוסף לזה שאז לכר"ע – גם לראב"ע (קידושין יז, ריש ע"ב) – מעניקים לו.

25) רש"י שם ד"ה הכל לפי הברכה.

26) לשון החינוך שם.

27) תורת לוי"צ ע' קיז ואילך.

28) שם ס"ע קיט ואילך.

29) עירובין כז, ב. וש"נ. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ח. תשו"ע י"ד סרמ"ב סי"ט.

ו. וכן הוא בנוגע לכללות הפעולות בקירובם לתורה ומצוות של אלו שעודם בבחינת „קטנים” ותלמידים בעניני יהדות:

יכול אדם להעלות בדעתו, שכיון שהזולת עודנו בגדר „מתחיל” בלבד, די בזה שיתמסר ללמדו את אשר שייך אליו עתה –

ועל זה אומרת התורה: מאחר שהוא תלמידך – אפילו אם למד ממך „אות אחת” בלבד, הנך נקרא „רבו אלופו ומיודעו”³², ומחוייב אתה לתת לו „הענקה”; עליך לפעול ולהתעסק עמו באופן כזה, שסוף-סוף יגיע למדרגה של ביהדות.

וע”י עבודת בני ישראל (עבדי ה’)¹⁵⁷ ב„שש שנים יעבוד”³³ – בשית אלפי שנים דהוה עלמא – נזכה במהרה ממש לקיום „ובשביעית יצא לחפשי חנם”³³, ואז הנה לא זו בלבד שיתן השי”ת את השכר שבטורח לעבודה בזמן הזה, אלא יוסיף ויתן גם „הענקה” – הגילויים הכי נעלים הבאים בתורת צדקה בלבד (להיותם שלא בערך העבודה כלל)³⁴,

באלף השביעי, יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

(משיחת פ”פ ראה תשל”ז)

(ללמדו כיצד) ליישב ענין מסויים בתורה (שהוקשה לו) – „מובילנא מאני” אבתרי” לבי מסותא”, שזהו ע”ד עבודת העבד לאדונו.

על הרב לדעת, אפוא, שמחובתו לתת לתלמיד „הענקה”. כלומר: אל לו להסתפק בנתינת „מוחין דקטנות” לתלמידו, אלא עליו ללמדו באופן כזה, שאף לאחר ש„יגדל” (ו„יצא” מעמו) יהיו בידו (גם) „מוחין דגדלות” של רבו.

ובאותיות פשוטות:

הרב מחוייב לבאר לתלמיד גם את „עומק ההלכה בטעמה היטב”, אפילו כאשר הדבר דורש ממנו לחזור עמו על לימוד ההלכה „כמה פעמים” עד שיבינה³⁰ – זהו העומק שבגדר השגת שכל התלמיד [אשר אצל הרב, הוא בבחינת „מוחין דקטנות”], אלא שטרם השיגו;

ואילו הענינים שלמעלה מגדר שכל התלמיד – אלו שאצל הרב גופא הם בבחינת „מוחין דגדלות” – אין הרב מחוייב למסרם לתלמיד.

ועל זה באה המצוה דהענקה ומוסיפה, שכל זה הוא מצד חיוב הרב לתלמיד. ואילו מצד „צדקה” – „הענקה” – צריך הרב להתייגע עם התלמיד, מתוך התמסרות כו’, עד כדי כך, שסוף סוף יקלוט התלמיד את עומק שכל הרב³¹ – עד שאין לך כל ענין וענין שישנו אצל הרב, שאינו מגיע סוף-סוף ומתקבל גם אצל התלמיד.

(30) ה’ ת”ת לאדה”ז פ”ד סי”ח, וש”נ.

(31) ראה ע”ז ה’, ריש ע”ב. נת’ בארוכה בד”ה.

וידעת היום תרנ”ז.

(32) אבות פ”ו מ”ג.

(33) משפטים כא, ב. תו”א עו, א. סהמ”צ להצ”צ מצות דין עבד עברי בסופה.

(34) ואולי י”ל דיש בזה גם הענין ד„שכר פעולה” (ראה לעיל בפנים סעיף ג’) – כי גם גילויים הכי נעלים יומשכו אז בפנימיות. וראה תורת לוי”צ שם (ע’ קכב): ענק עבד עברי לעצמו . . שמתנצמין בו כו’.

